

Eduskunta
Lakivaliokunta
lav@eduskunta.fi

Viite: HE 130/2024 vp

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Tuomioistuinviraston erityisasiantuntijan lausunto asiassa

Tuomioistuinvirasto suhtautuu hyvin varauksellisesti ehdotukseen siitä, että lähisuhdeväkivaltaepäilyjä ei voitaisi ennen tuomioistuinkäsittelyä, tai jopa, joskin poikkeuksellisesti syytteen vireilläolon aikana, saattaa koulutettujen sovittelijoiden toimittamaan ja tuomioistuimen ulkopuoliseen sovittelumenettelyyn.

Kantamme perustuu ensisijaisesti siihen, että

- a) mahdollinen sovittelumenettely (tai jopa saavutettu sovinto osapuolten välillä) ei nykyisellään(kään) automaattisesti johda asian raukeamiseen rikosprosessissa,
- b) esityksen perusteluissa ei ole voitu tarkemmin osoittaa, että ne rikosasiat, jotka ovat rauenneet/päätetty saavutetun sovinnon johdosta, olisivat päättyneet siitä syystä, että uhria olisi epäasiallisesti tähän painostettu tai, että viranomaisten harkinnassa olisi ollut puutteellisuuksia,
- c) on siis kyseenalaista, tuleeko kaikilta lähisuhdeväkivallan uhreilta poistaa mahdollisuus päättää sovittelun yrittämisestä sen johdosta, että osa näiden rikosten uhreista saattaa olla alisteisessa asemassa epäiltyyn tekijään nähden,
- d) ylipäätään rikosuhrien itsemääräämisoikeuden ja tasavertaisuuden kannalta on ongelmallista, että lähisuhdeväkivallan uhri ei saisi pyrkiä tapahtunutta sovittelemaan, mutta vakavankin muun ihmisarvon, hengen tai terveyden taikka kunian loukkaamisen tilanteissa uhrilla tällainen suostumukseen perustuva mahdollisuus olisi, aivan riippumatta siitä, että hekin mahdollisesti saattavat olla painostuksen tai uhkailun takia heikommassa asemassa suhteessa epäiltyyn,
- e) syyttäjällä ja tuomioistuimella on kyky ja velvollisuus tehdä itsenäiset ja perustellut päätökset asiassa – yksin sovinnon saavuttaminen osapuolten välillä ei sellaisenaan johda ”toimenpiteistä luopumiseen”, vaan kysymys on aina

viranhaltijan harkinnasta yksittäistapauksessa. Nähdäksemme ei ole syytä epäillä harkinnan perustuvan väärille seikoille, etenkin kun otetaan huomioon, että vakavimmissa väkivaltatapauksissa lähes ehdoton pääsääntö tilastojenkin valossa on joka tapauksessa ollut oikeuskäsittely,

- f) Sovittelumenettely tarjoaa rikosprosessia ja sen rangaistusvastuun toteutumiseen tähtäävää menettelyä paremmin aidon puuttumis-, pysähtymis- ja avuntarjoamismahdollisuuden osapuolille. Tähän ei rikosprosessi tai oikeuskäsittely tähtää. Tuomioistuimen menettely on silti yhä tärkeä yhteiskunnan moitteen takia. Oikeudenkäynti ja sovittelu eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia, vaan toisiaan täydentäviä menettelyjä teon sovittamisessa ja muutoksen aikaansaamisessa,
- g) Käytännön kokemuksemme mukaan on aidosti olemassa olevia tilanteita, joissa perhe saa käsiteltäviä asiansa kokonaisvaltaisesti ja perinpohjaisesti sovittelumenettelyssä eikä rangaistusvastuun toteuttaminen ole näissä – mahdollisesti jo vuosien takaisissa tapauksissa – juurikaan muuttanut tilannetta perheenjäsenten osalta.

Vaihtoehtoiset toteuttamistavat

Ottaen huomioon se, mitä esityksen perusteluissa tuodaan esiin kansainvälisten toimijoiden arvostelusta lähisuhdeväkivallan sovittelumahdollisuuttamme kohtaan, katsomme että esitetyt kriittiset huomiot olisi mahdollista tyydyttää lievemmillä keinoilla kuin kategorisella lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisellä.

Tällainen kieltäminen ei myöskään vastaisi naapurimaidemme lähestymistapaa ja lainsäädäntöä.

Vaikutukset tuomioistuimiin

Vaikka esityksen vastustaminen ei edellä kuvatulla tavalla perustu yksinomaan tuomioistuinten työn lisääntymiseen, on silti syytä huomioida, että tuomioistuimiin tulisi aikaisempaa enemmän vähäisiä ja perusmuotoisia (lähisuhde)väkivaltatapauksia käsiteltäväksi. Tuomioistuinlaitoksen työn lisääminen tällä tavalla ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, etenkin jos lievän tai perusmuotoisen väkivaltaepäilyn käsittelyä joudutaan odottamaan entistä kauemmin.

Toki vaihtoehtoisetkin toteuttamistavat lisäisivät jonkin verran tuomioistuinten työtä.

Yhteenveto

Tilastojen mukaan kaikki asiat eivät sovittelusta huolimatta pääty sovittoon. Objektivistista tietoa siitä, mitä saavutetusta sovinnosta seuraa poliisin tai syyttäjän pöydällä, ei ole saatavilla. Ei siis tiedetä, kuinka moni asia ei etene rikosoikeudenkäyntiin ja millä harkintakriteereillä tämä tapahtuu. Ei myöskään tiedetä, ovatko uhrin joutuneet epäasiallisen vaikuttamisen kohteiksi. Toisaalta ei myöskään tiedetä

kaikkia niitä positiivisia seikkoja, joita muodollinen ja laadukas sovittelumenettely ja siihen liittyvä tukipalveluihin ohjaaminen on voinut tuoda mukanaan perheelle.

Myös (kaikkien rikosten) uhrien tasavertaisuuden ja itsemääräämisoikeuden kannalta esitys on ongelmallinen, joskin tavoite on hyvä ja kansainvälistenkin tahojen kriittisiin huomioihin on syytä suhtautua vakavasti.

Erityisasiantuntija

Nina Immonen